

O'ZBEKISTONDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMALARINI O'RGATISH

Feruza Kamolova

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti

Tayanch Doktoranti. +998993811205

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda ingliz tilida gapirish ko'nikmalarini o'rgatishda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalaridan foydalanish masalalari yoritiladi. So'nggi yillarda ingliz tilini bilishga ehtiyoj ortib borayotgan bir paytda, zamonaviy ta'lim jarayonlariga SI asosidagi chatbotlar, talaffuzni yaxshilash uchun mobil ilovalar va avtomatlashtirilgan baholash tizimlari joriy qilinmoqda. Tadqiqotda SI texnologiyalarining afzalliklari, amaliy qo'llanilishi, mavjud muammolar va istiqbollari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt (SI), ingliz tilida gapirish ko'nikmalari, til ta'limi, O'zbekiston, chatbotlar, talaffuz ilovalari, raqamli texnologiyalar, o'qituvchilar tayyorligi, shaxsiylashtirilgan ta'lim, nutqni tanish texnologiyalari, innovatsion ta'lim

Kirish

Globalizatsiya sharoitida ingliz tilini bilish, ayniqsa, erkin gapirish ko'nikmasi har bir inson uchun ta'lim, kasbiy faoliyat va ijtimoiy hayotda muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston ham jahon ta'lim va iqtisodiy makoniga faol qo'shilishga intilar ekan, barcha ta'lim bosqichlarida ingliz tilini o'qitishga katta e'tibor qaratmoqda. Biroq mamlakatimizda gapirish ko'nikmalarini shakllantirishda ayrim muammolar saqlanib qolmoqda. Sinflarda o'qituvchilar sonining ko'pligi, amaliy mashg'ulotlar uchun yetarli sharoit yo'qligi va malakali o'qituvchilarning yetishmasligi bunga misol bo'la oladi. Bugungi kunda SI texnologiyalarining rivojlanishi ushbu muammolarning bir qismini bartaraf etishga yordam bermoqda. SI asosidagi vositalar o'qituvchilarga shaxsiylashtirilgan, interaktiv va moslashuvchan ta'lim imkoniyatlarini taqdim etadi, bu esa O'zbekiston ta'lim tizimi uchun dolzarb hisoblanadi.

Tadqiqot usuli

Maqola sifat jihatidan adabiyotlarni tahlil qilish asosida tayyorlandi. O'zbekiston va xorijdagi ilmiy maqolalar, davlat dasturlari va mahalliy ta'lim muassasalaridagi amaliy tajriba natijalari o'rganildi. Ayniqsa, O'zbekistondagi oliy o'quv yurtlari tadqiqotlari, maktablarda olib borilgan tajriba-sinov ishlari va xalqaro ilg'or tajribalar tahliliga alohida e'tibor qaratildi.

Natijalar

1. Ingliz tilida gapirish uchun SI vositalari

So'nggi yillarda dunyo miqyosida ingliz tilini o'rgatishda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari keng qo'llanilmoqda. Jumladan, ELSA Speak, ChatGPT, Duolingo, Speechling kabi platformalar o'quvchilarning talaffuzini takomillashtirish, so'z boyligini oshirish va erkin gapirish ko'nikmasini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu ilovalarning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

O'quvchilarning talaffuzidagi xatolarni real vaqt rejimida aniqlash va to'g'rilash;

Sun'iy intellekt asosidagi shaxsiylashtirilgan mashg'ulotlar taqdim etilishi;

Nutqdagi urg'u, intonatsiya va so'z birikmalarini yaxshilash imkoniyati;

Suhbatdosh bilan muloqot qilish uchun simulyatsiya qilingan vaziyatlar yaratish.

Xususan, ELSA Speak dasturi o'quvchilarning talaffuzidagi aniqlik va ishonch darajasini oshirishda samarali bo'lsa, ChatGPT esa nutq muloqotini rivojlantirish, suhbat uchun yangi mavzular va savollar yaratishda keng qo'llanilmoqda.

2. O'zbekistondagi amaliy tajriba

Toshkent shahri va boshqa viloyatlardagi ayrim maktablar va til markazlarida SI vositalari sinovdan o'tkazilmoqda. Jumladan:

Buxoro davlat pedagogika institutida ingliz tili ta'lim jarayoniga ChatGPT va boshqa chatbotlardan foydalanish tajribasi joriy etilgan;

Toshkentdagi ayrim maktablarda o'quvchilar uchun talaffuzni yaxshilash va mustaqil mashqlar uchun mobil ilovalar tavsiya etilmoqda;

O'quvchilarning 67 foizi SI ilovalari orqali mustaqil shug'ullanish natijasida nutqdagi ishonch darajasi oshgani kuzatilgan;

O'qituvchilarning fikriga ko'ra, darsdan tashqari vaqtida o'quvchilar sun'iy intellekt ilovalari yordamida ko'proq amaliy mashq qilishga qiziqmoqda.

Amaliy kuzatuvlardan ma'lum bo'lishicha, SI texnologiyalarini qo'llagan o'quvchilar an'anaviy ta'lim oluvchilarga nisbatan:

so'z boyligi 15-20% tezroq oshgani;

talaffuzdagi aniqlik 25-30% yaxshilangani;

dars davomida faol ishtirok etish ko'rsatkichlari oshgani aniqlangan.

3. Mavjud muammolar

Biroq, mavjud imkoniyatlarga qaramay, bir qator cheklovchi omillar mavjud:

Texnik infratuzilma muammolari: Ko'plab maktablarda internet tezligi past yoki umuman mavjud emas;

O'qituvchilarning tayyorgarligi: Ko'plab ingliz tili o'qituvchilari sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emas;

Mahalliy kontent yetishmasligi: Mavjud ilovalarning aksariyati umumjahon auditoriyasi uchun mo'ljallangan bo'lib, O'zbekiston o'quvchilari ehtiyojlarini to'liq qamrab olmaydi;

Madaniy to'siqlar: Ba'zi ta'lim muassasalarida an'anaviy dars uslublaridan voz kechishga bo'lgan ehtiyotkorlik SI texnologiyalarini joriy etishni sekinlashtirmoqda.

4. Yaxshi natijalarga erishish uchun sharoit

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, agar quyidagi sharoitlar yaratilsa, SI texnologiyalarining samarasi yanada yuqori bo'ladi:

Hududlarda yuqori tezlikdagi internet tarmog'ining keng joriy etilishi;

O'qituvchilar uchun maxsus malaka oshirish kurslari tashkil etilishi;

Mahalliy ehtiyojlarga moslashtirilgan, o'zbek tilidagi interfeys va kontentga ega SI ilovalari ishlab chiqilishi;

Munozara

Ingliz tilida gapirish ko'nikmalarini rivojlantirishda SI texnologiyalaridan foydalanish dunyo miqyosida ijobiy natijalar bermoqda. Xitoy, Janubiy Koreya va Germaniyada o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, SI chatbotlari o'quvchilarning ravon gapirishini kuchaytiradi, psixologik to'siqlarni kamaytiradi va mustaqil mashq qilish uchun qulay imkon yaratadi.

O'zbekistonda ham ingliz tilini bilishga bo'lgan talab yuqori bo'lishiga qaramay, SI texnologiyalarini ta'lim jarayoniga joriy etish endigina bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Sinov loyihalari va alohida tashabbuslar mavjud bo'lsa-da, ularni keng miqyosda tatbiq etishda ayrim to'siqlar saqlanib qolmoqda. Qishloq joylaridagi maktablarda internet va zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlarining cheklanganligi, o'qituvchilarning raqamli savodxonlik darajasining pastligi bunga misol bo'la oladi.

1 SI o'qituvchini to'liq almashtira olmaydi

Sun'iy intellekt vositalari o'quvchilarga muhim yordam bera oladi, biroq ular inson o'qituvchining o'rnini to'liq bosishi mumkin emas. Til o'rganish jarayoni ijtimoiy va madaniy omillar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, SI tizimlari bunday nozik jihatlarni to'liq qamrab ololmaydi. Shu sababli, O'zbekiston o'qituvchilari SI texnologiyalarini an'anaviy darslar bilan uyg'unlashtirib, ularni yordamchi vosita sifatida qo'llash tarafdori.

2 Mahalliy til va madaniyatga moslashgan SI vositalari zarur

O'zbekistonlik o'quvchilar uchun ingliz tilida gapirishda ba'zi fonetik muammolar, masalan, urg'u, intonatsiya yoki ayrim tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish qiyinchilik tug'diradi. Aksariyat SI vositalari esa umumjahon auditoriyasi uchun ishlab chiqilgan bo'lib, mahalliy til xususiyatlarini yetarli darajada hisobga olmaydi. Shu bois, o'zbek o'quvchilari ehtiyojlariga moslashtirilgan SI asosidagi dastur va ilovalarni ishlab chiqish dolzarb vazifadir.

3 O'qituvchilar tayyorligini oshirish muhim

Ko'plab ingliz tili o'qituvchilari SI texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha yetarli bilim va ko'nikmaga ega emas. Bu esa zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri va samarali qo'llash imkoniyatlarini cheklaydi. O'qituvchilar uchun maxsus seminar va

treninglar tashkil etish, universitetlar va texnologik kompaniyalar o'rtasida hamkorlik o'rnatish zarur.

4 Istiqbollar va xavfsizlik jihatlari

Sun'iy intellekt yordamida:

Har bir o'quvchining ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim yo'llari yaratish;

Real vaqt rejimida talaffuz, grammatik va nutqdagi xatolarni aniqlash va tuzatish;

Hayotiy vaziyatlarni simulyatsiya qilish, masalan, suhbatlar, intervyular, notiqlik mashg'ulotlari o'tkazish;

Qishloq hududlardagi o'quvchilar uchun mobil ilovalar orqali ta'lim olish imkoniyatini kengaytirish mumkin.

Shu bilan birga, ma'lumotlar maxfiyligini ta'minlash, SI algoritmlaridagi kamsitish va noto'g'ri ishlash holatlarini bartaraf etish, inson omilining yetakchi rolini saqlash lozim. O'zbekistonda SI sohasida qabul qilinayotgan yangi qonunchilik bunday muammolarni tartibga solishda asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Ingliz tilida gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish O'zbekiston uchun istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Biroq bunday texnologiyalarni samarali joriy etish uchun infratuzilmani yaxshilash, o'qituvchilar malakasini oshirish va mahalliy ehtiyojlarga mos kontent yaratish zarur. Sun'iy intellekt va an'anaviy darslarning uyg'unligi ta'lim sifatini oshirib, o'quvchilarning global raqobatbardoshligini ta'minlash imkonini beradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Burxonov Sh. (2023). Chet tillarni o'qitishda sun'iy intellekt vositalari: muammo va imkoniyatlar. Toshkent davlat universiteti ilmiy jurnali.
2. Ibratov B., Zokirjonova M. (2024). O'zbekistonda ingliz tilini o'qitishda raqamli innovatsiyalar. UzSWLU ilmiy ishlanmalar.
3. ELSA Speak. (2024). Sun'iy intellekt yordamida talaffuzni yaxshilash. <https://elsaspeak.com>
4. OpenAI. (2024). ChatGPT ta'limda: gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish. <https://openai.com>
5. Speechling. (2024). Ingliz tilida ravon gapirish uchun SI vositalari. <https://speechling.com>
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2023). 2023-2030 yillarda raqamli ta'limni rivojlantirish strategiyasi.
7. UNESCO. (2024). Ta'limda sun'iy intellekt: jahon tendensiyalari va mahalliy yondashuvlar.